

Motion till riksdagen

1987/88:A207

av Lennart Brunander och Karl Erik Olsson (c)
om åtgärder för att förbättra jordbrukarnas situation

Inledning

Välfärdsökningen i Sverige har varit stor under efterkrigstiden. Särskilt markant har välfärdsökningen varit inom den offentliga sektorn, den privata konsumtionen och genom förkortningen av arbetstiden.

Semestern har utökats från två veckor till fem veckor och veckoarbetstiden har sänkts från 48 timmar till 40 timmar. Vissa grupper som har obekvämt arbetstid (skiftgång etc.) har en arbetstid som understiger 40 timmar (36–38).

Jordbrukets omställning och anpassning till målsättningen att få balans i animalie- och vegetabilieproduktionen, kommer att få sysselsättningseffekter som också kräver speciella åtgärder.

Jordbruket

Under perioden 1950–1980 har arbetskraften inom jordbruket minskat mycket starkt. Förändringen beror i huvudsak på följande tre faktorer, samhällets krav på ett effektivt jordbruk, den tekniska utvecklingen och de sociala värderingarna. Effekterna har blivit färre med större gårdar och en ökad specialisering.

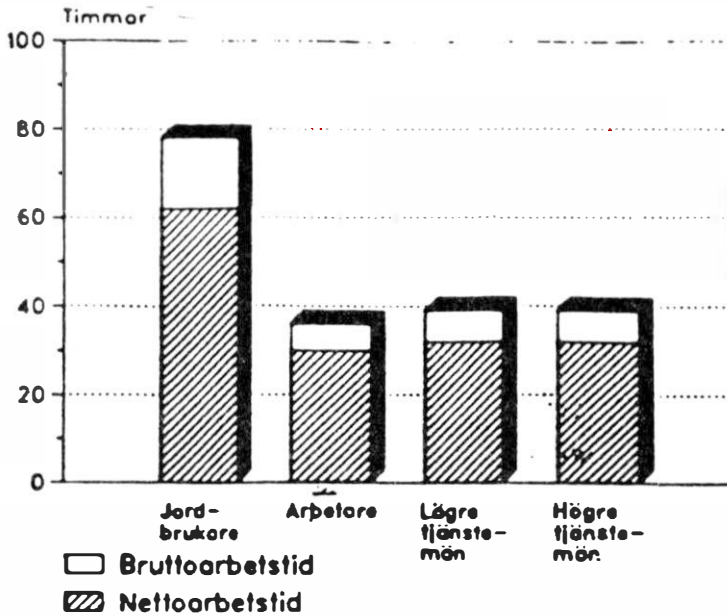
Antalet besättningar med kor har exempelvis minskat dramatiskt. År 1950 var det 270 000 och vid årsskiftet 1986/87 var det ca 31 000.

Animalieproduktionen

Animalieproduktionen kräver passning sju dygn i veckan året runt. Dagsarbetstidens yttre ram är ca 12 timmar. Enligt SCB:s undersökning J 1983:11 arbetar var tredje jordbrukare mer än 2 000 timmar per år. Lantbrukare med 225 kor har en årsarbetstid som är ca 3 600 timmar.

Av SCB:s undersökning 1985:46 framgår att jordbrukarna arbetar väsentligt mer än heltidsanställda arbetare och tjänstemän, se diagram.

Brutto- och nettoarbetstid per vecka 1982 för jordbrukare och heltidsanställda arbetare och tjänstemän.

Av ovan nämnda undersökning framgår att lantbrukare med djur var lediga i medeltal endast 22 dagar per år. En arbetstagare med fem veckors semester är ledig 139 dagar per år. I flera kollektivavtal finns det grupper som har längre semester än fem veckor. De sociala klyftorna mellan å ena sidan lantbrukare och å andra sidan de anställda har aldrig varit så stor som den är i dagens Sverige.

Finland och Norge

Statsmakterna i Finland och Norge har fört en generell välfärdspolitik. Genom särskild lagstiftning, organisation och ekonomiska resursinsatser har lantbrukare med djur tillförsäkrats möjlighet till viss ledighet.

Arbetsmiljön

Lantbrukarnas arbetsmiljö är komplex och innehåller många riskfyllda arbetsmoment och faktorer som kan förorsaka olycksfall och ohälsa. Av ovan nämnda SCB-undersökning framgår att 20 procent av antalet jordbrukare var utsatta för olycksfall. Motsvarande siffra för arbetare var 11 procent. Därtill kommer förslitningsskador. Plöjning ger s. k. sneda traktorryggar. Många maskiner ger vibrationsskador och hörselproblem. En bonde med en kobesättning på 20 kor gör uppemot 40 000 knäböjningar om året i samband med mjölkningen. Många tunga lyft ingår i bondens arbete. Damm vid hö- och spannmålshantering kan framkalla allergier, och isoleringen och ensamarbetet har blivit en följd av att rationaliseringen ökat dramatiskt det senaste decenniet.

Sårbarheten har ökat i och med att lantbruksföretagen blivit färre och större. Möjligheten att få hjälp vid akuta situationer, som t. ex. vid sjukdom och olycksfall har minskat starkt.

Kombinationen av lång arbetstid, ensamarbete, höga prestationskrav, ökad sårbarhet, motstridiga signaler från statsmakterna, försämring av de ekonomiska villkoren har medfört att den svenska bonden sliter ont och far illa i dagens Välfärdssverige.

Mot. 1987/88
A207

Försörjningsberedskap

Stor politisk enighet råder om att Sverige skall vara neutralt. Grundförutsättningen för neutralitetspolitiken är oberoende. Sveriges försvars-, säkerhets- och neutralitetspolitik bygger på att landets befolkning skall få tillgång till mat. Mjölken är en nyckelprodukt vid en avspärrning eftersom livsmedelsberedskapen bygger på mjölken. Därtill måste de som producerar våra livsmedel tillförsäkras vettiga sociala och ekonomiska villkor.

Morgondagens generation kommer att kräva helt andra sociala villkor än vad dagens lantbrukare har.

Skall det svenska lantbruket kunna svara upp mot beredskapskraven måste det få en ny generation att gå in i näringen. För att så skall bli fallet måste de ekonomiska och sociala villkoren i ett längre tidsperspektiv kraftigt förbättras.

Semesterreform för Sveriges mjölkproducenter

Som framgår ovan har arbetstid och fritid aldrig varit så ojämlika som i dagens Sverige. Välfärdspolitiken bör vara generell. Finland och Norge har t. ex. fört en mera generell välfärdspolitik än Sverige.

En semesterreform för Sveriges mjölkproducenter skulle medföra stora och uppenbara fördelar. För det första skulle de nuvarande stora sociala klyftorna minska. För det andra skulle möjligheten till att få morgondagens generation att gå in i näringen öka, vilket är ett måste för att vår försvars-, säkerhets- och neutralitetspolitik skall vara trovärdig. För det tredje skulle semesterreformen medföra en stor sysselsättningseffekt ute i glesbygden. För det fjärde skulle sårbarheten inom lantbruket minskas. För det femte skulle antalet olycksfall reduceras.

Organisationsapparaten finns i nuvarande system med LRF som huvudman och lantbruksstyrelsen som tillsynsmyndighet.

Semestersystemet för 30 000 mjölkproducenter medför 105 000 dagsverken, vilket motsvarar ca 4 700 heltidsanställda. Finansieringen bör delas mellan lantbrukarna och samhället. Lantbrukarna svarar för administration och reskostnaderna för avbytarna medan samhället svarar för avbytarens lön och sociala avgifter.

Starta ny verksamhet

I denna motion har jag främst tagit upp jordbrukarnas behov av att få avbytare. Den omställning som pågår i jordbruket kommer också att innebära att många tvingas minska ner eller helt sluta sitt engagemang i jordbruket. Dessa jordbrukare kan då vara intresserade av att starta ny verksamhet utanför den egna gården eller som komplement. Förutsättningen för att kunna få starta-eget-bidrag är i dag att man är berättigad till A-kassa

eller KAS. Jordbrukarna uppfyller i allmänhet inte detta krav. Man borde förändra reglerna så att även jordbrukare som vill satsa på något nytt kan få sådana bidrag. En sådan möjlighet skulle vara bra för landsbygden, det kan på goda grunder antas att de jordbrukare som slutar gärna bor kvar i bygden om möjlighet ges.

Kostnaderna för detta är svåra att beräkna, men rent allmänt torde man kunna utgå från att de inte blir högre än vad en flyttning och arbetsmarknadsåtgärder skulle bli. Till detta skall då läggas de vinster som man får genom att bygden hålls levande.

Bristyrkesutbildning

I detta sammanhang vill vi också peka på behovet av att återuppta bristyrkesutbildningen. Rent allmänt kan sägas att det är bättre för alla parter med en kompletterande utbildning till yrken som finns på orten än att flytta människor. För jordbrukare som avser att sluta och flytta, skulle en sådan möjlighet vara bra. Förutsättningen är att det finns arbetstillfällen att tillgå inom rimligt avstånd.

Ett område där det i dag skulle behövas mer utbildning är jordbrukets avbytarverksamhet. Det är enligt vår mening angeläget att de behov som finns och kommer att finnas kan tillgodoses. Bristyrkesutbildning för detta ändamål borde startas.

Praktik i avbytarutbildningen

Avbytaryrket ställer stora krav på kompetens och förmåga att arbeta självständigt. Mekaniseringen inom lantbruket liksom kraven på hög produktivitet och lönsamhet medför att avbytare måste ha såväl goda teoretiska kunskaper som praktiska erfarenheter. De teoretiska kraven för avbytare består för närvarande av gymnasial utbildning vid lantbruksskola (Jo-linjen) eller av särskild avbytar kurs om 20 veckor.

Under de senaste åren har tillgången på avbytare varit betydligt lägre än behovet. Trots Avbyttjänstens kraftiga expansion omfattas endast ca 30 procent av landets mjölkproducenter av Avbyttjänstens abonnemangssystem. Många kretsar saknar ordinarie avbytare, och ett stort antal lantbrukare står i kö för att komma med i en krets. I vissa delar av landet med hög arbetslöshet finns emellertid tillgång till personer med intresse för avbytaryrket men som saknar formell behörighet. Länsarbetsnämnderna i många län har därför genomfört särskild yrkesutbildning om 6 eller 20 veckor för avbytare. Omfattningen av denna utbildning svarar emellertid inte mot behovet och inte heller mot tillgången på sökande. Vidare försvåras rekryteringen av kravet på praktik före den teoretiska utbildningen. Avbyttjänsten har inte ekonomiska möjligheter att erbjuda lön under praktiktiden, vilket innebär att många av ekonomiska skäl tvingas avstå från utbildning till avbytare.

En förändring av avbytarutbildningen är därför angelägen. En förberedande praktik i erforderlig omfattning bör ingå i utbildningen och ut ersättnings synpunkt betraktas som arbetsmarknadsutbildning. En sådan utbildning bör vara 40 veckor.

Hemställan

Mot. 1987/88

A207

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär att den kommitté (A 1985:4) för översyn av semestervillkoren får tilläggsdirektiv att även behandla semesterfrågan för Sveriges animalieproducenter i enlighet med de riktlinjer som anförts i motionen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om starta-eget-bidraget.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bristyrkesutbildningen,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att avbytarkursen om 20 veckor skall kunna förlängas till 40 veckor för dem som saknar praktik.

Stockholm den 20 januari 1988

Lennart Brunander (c)

Karl-Erik Olsson (c)